

Museum Ons' Lieve Heer op Solder in Amsterdam viert zijn 130-jarige bestaan. De instelling stelt daarom de vraag: waren de katholieke schuilkerken in de protestantse republiek een teken van tolerantie, of juist niet? En wat betekent dat woord in de 21ste eeuw?

[Anne Wijn](#) 1 mei 2018, 18:24

Wie over de Wallen van Amsterdam slentert, verwacht tussen de rood verlichte ramen en de opstijgende geur van wiet misschien niet direct een museum over de historie van het katholieke geloof. Toch huist hier in twee grachtenpanden Museum Ons' Lieve Heer op Solder, een museum over de katholieke schuilkerken uit de tijd dat de protestanten het voor het zeggen hadden in Nederland.

Een kleine geschiedenisles. In de jaren zeventig van de zestiende eeuw grepen protestanten de macht in de Republiek der Verenigde Nederlanden. Het werd verboden om het katholieke geloof openlijk te belijden. Maar omdat de vrijheid van godsdienst wel in de wet van de republiek verankerd was, bleven katholieke kerkdiensten toch oogluikend toegestaan. Zolang het maar niet zichtbaar gebeurde. Verborgen in huizen en schuren richtten de katholieken hun kerkzaaltjes in. Aan de buitenkant van het pand mocht niet te zien zijn dat er zich een kerk in schuilhield. Dus geen kerktorens of glas in lood en geen hoorbaar gezang op straat.

Aan de Oudezijds Voorburgwal opende de welvarende katholieke koopman Jan Hartman in 1661 zo'n kerk, 't Haentje genaamd, op de zolder van zijn huis. Om het gebrek aan katholieke pracht en praal aan de buitenkant van de kerk te compenseren, investeerde men flink in de inrichting. Middenin de ruimte kwam een altaar te staan, met daarboven een met marmer omhulde schildering van de doop van Christus in de Jordaan, door de destijds beroemde schilder Jacob de Wit.

Inzameling

Na verloop van tijd versoepelden de regels voor de katholieke geloofsbelijdenis en in 1887 opende de Sint Nicolaaskerk op de hoek met de Prins Hendrikkade, waardoor de zolder zijn functie als katholieke kerk van de buurt verloor. Een katholiek genootschap begon hetzelfde jaar nog een inzamelingsactie om de huiskerk van de sloop te redden en maakte van het pand een museum over het katholieke geloof ten tijde van de protestantse overheersing.

Dat is het tot op de dag van vandaag. Wie na het doorlopen van het huis, zorgvuldig ingericht in de originele stijl van de Gouden Eeuw, de laatste trap naar de rijkelijk versierde zolderkerk opklimt, snapt ineens de dubbele lading van de plek. Iedereen wist wat hier gebeurde, maar niemand mocht het zien. Waar elders in Europa katholieke gelovigen werden vervolgd, mochten ze hier weliswaar hun gang gaan, maar wel zo bedekt dat het net was of ze er niet waren. Het katholicisme werd, kortom, gedoogd.

"En is dat nou een teken van tolerantie, of juist niet?" Met die vraag trekt Birgit Büchner, directeur van Museum Ons' Lieve Heer op Solder, de bezoeker van haar museum het heden in. Sinds twee jaar is naast het oude huis met de zolderkerk een tweede pand geopend, waar de bezoeker na kan denken over wat tolerantie nu eigenlijk is. Zo probeert het museum, tegenwoordig ondersteund door gemeentelijke subsidie, haar erfgoed klaar te stomen voor de 21ste eeuw.

Middelbare scholieren volgen een workshop over tolerantie in het museum. Beeld Les Adu

Meebewegen

Dat doet het door het verhaal van de huiskerk in een modern jasje te gieten. In het educatieve programma Voices of Tolerance worden derdejaars vmbo'ers van een aantal scholen uit de omgeving uitgenodigd voor een middag rond het thema tolerantie. Rappers als Massih Hutak, maar ook modeontwerpers en radio-dj's geven de jongeren een workshop waarin ze hun eigen idee over wat tolerantie is in een rap of sketch leren omzetten.

"De workshopleiders zijn jong en van verschillende culturele achtergronden", legt curator Marian Duff uit. "Ze kunnen de jongeren goed interesseren voor het thema, vanuit hun eigen leefwereld. Tijdens een van de workshops hebben we het bijvoorbeeld gehad over Sinterklaas en Zwarte Piet. We laten het begrip tolerantie meebewegen met onderwerpen die voor jongeren nu spelen."

Verzuiling

Want hoewel de historie van het museum gaat over religieuze tolerantie, willen Büchner en Duff het thema breder trekken. "Het verhaal van het museum is niet statisch", vertelt Büchner. "Onlangs ontdekten we tijdens een onderzoek weer iets wat we nog niet wisten. Middels een inzamelingsactie kreeg het katholieke genootschap dat het pand in de negentiende eeuw kocht het bedrag voor die aankoop bij elkaar. De stadsarchivaris van Amsterdam die tien gulden had geschonken, mocht als enige niet bij de opening van het museum zijn. Omdat hij protestants was. Dat is iets wat je nu niet kunt voorstellen, maar die tijd was het begin van de verzuiling. Als katholiek een protestant uitnodigen op je feestje gebeurde gewoon echt niet. Zo'n verhaal roept weer nieuwe vragen op over de grenzen van tolerantie en intolerantie."

Die grenzen onderzoekt het museum ook door naar samenwerking te zoeken met andere instellingen voor religieus erfgoed in de stad, zoals het Joods Historisch Museum en de Waalse Kerk. "Samen beheren we een schat aan erfgoed en verhalen over religie,

diversiteit, samenleven en tolerantie in de stad", licht Büchner enthousiast toe. Concrete plannen zijn er nog niet, maar het is duidelijk welke kant ze met Ons' Lieve Heer op Solder op wil. De zolder af, de straat op.

Het 130-jarig jubileum werd vorige week gevierd met de onthulling van een gevelsieraad. Omdat de naam niet op de gevel stond, was het museum aan de buitenkant nooit goed te herkennen. Onder begeleiding van een drumband kwamen de gouden letters onder het witte doek vandaan. Büchner is trots. "Er lopen hier zoveel mensen langs die niet weten wat zich hier heeft afgespeeld. Dat is zonde. Ons' Lieve Heer op Solder mag in de 21ste eeuw worden gezien."